

Vergaderjaar 2016–2017

34 730 X

**Wijziging van de begrotingsstaten van het
Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2017
(wijziging samenhangende met de
Voorjaarsnota)**

Nr. 3

**VERSLAG HOUDENDE EEN LIJST VAN VRAGEN EN
ANTWOORDEN**

Vastgesteld 23 juni 2017

De vaste commissie voor Defensie, belast met het voorbereidend onderzoek van dit voorstel van wet, heeft de eer verslag uit te brengen in de vorm van een lijst van vragen met de daarop gegeven antwoorden.

De vragen zijn op 14 juni 2017 voorgelegd aan de Minister van Defensie. Bij brief van 22 juni 2017 zijn ze door de Minister van Defensie beantwoord.

Met de vaststelling van het verslag acht de commissie de openbare behandeling van het wetsvoorstel voldoende voorbereid.

De fungerend voorzitter van de commissie,
Ten Broeke

De griffier van de commissie,
De Lange

1

Kunt u aangeven hoe de Defensie-uitgaven zich ontwikkelen als percentage van het BBP, gegeven de mutaties bij deze suppletoire begroting en de juni-raming van het CPB over de geraamde economische groei? Kunt u daarbij de prognose geven voor de ontwikkeling van de Defensie-uitgaven voor de jaren 2017, 2018, 2019, 2020 en 2021?

Stand eerste suppletoire begroting (juniraming CPB)	2017	2018	2019	2020	2021
Netto-uitgaven defensiebegroting in € mld.	8,5	8,7	8,7	8,8	8,6
Defensie-uitgaven als percentage van het bbp	1,18%	1,18%	1,17%	1,15%	1,11%

2

Klopt het dat er in totaal € 19 miljoen extra naar de marechaussee gaat? Zo ja, waarom noemt u dan een bedrag van 20 miljoen in <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2017/06/01/extra-marechaussees-voor-grensbewaking>?

Met de eerste suppletoire begroting 2017 zijn interdepartementale budgetoverhevelingen gedaan. Het betreft onder meer € 19 miljoen voor de Koninklijke Marechaussee (KMar) vanuit de begroting van Veiligheid en Justitie, waarvan € 10 miljoen voor uitbreiding van de capaciteit van de KMar op Schiphol, € 7,5 miljoen voor intensivering van de grensbewaking en € 1,5 miljoen voor inzet van de Hoog Risico Beveiliging (HRB) teams.

Daarnaast komt vanaf 2018 structureel € 20 miljoen beschikbaar voor grensbewaking door de KMar. Dit bedrag staat gereserveerd op de begroting van Veiligheid en Justitie.

3

Hoe verhoudt de daling van de personele vulling zich tot de stijging van de personele uitgaven bij diverse Defensieonderdelen, waaronder alle operationele commando's? Kunt u dit uitgebreid toelichten? Hoe groot is het structurele exploitatietekort bij de personeelsuitgaven?

De stijging van de personele uitgaven betreft de compensatie voor gestegen loonuitgaven en pensioenpremies. Momenteel is geen sprake meer van een structureel exploitatietekort bij de personeelsuitgaven.

4

Hoe verhoudt de daling van de Defensie-uitgaven als percentage van het BBP zich tot de NAVO-afspraken uit Wales en de druk vanuit de NAVO om de Defensie-uitgaven fors te verhogen?

5

Hoeveel extra geld gaat er in 2017 naar Ontwikkelingssamenwerking? Klopt het dat het om circa € 100 miljoen gaat, door de stijging van het BNI en door incidentele extra middelen? Zo ja, hoe vindt u zich dit verhouden tot slechts € 20 miljoen extra voor Defensie ten behoeve van de Koninklijke Marechaussee (hierna: KMar)?

7

Klopt het dat de begroting van Ontwikkelingssamenwerking als gevolg van de stijging van het BNI structureel groeit met een bedrag van € 62,3 miljoen in 2017, oplopend naar € 151,9 miljoen in 2021? Hoe verhoudt zich dit tot de ontwikkeling van de Defensie-uitgaven, die steeds verder dalen als percentage van het BBP? Wat zegt dit over de prioriteiten van dit kabinet?

11

Hoe gaat u de daling van de Defensie-uitgaven als percentage van het BBP uitleggen aan de NAVO?

Tijdens de Navo-top in Wales in 2014 hebben de bondgenoten afgesproken (1) de trend van dalende defensie-uitgaven te keren, (2) te trachten de uitgaven in reële termen te laten stijgen naarmate hun bbp groeit en (3) zich in te spannen om de komende tien jaar hun defensie-uitgaven in de richting van twee procent bbp te bewegen. Met het oog op deze afspraken heeft het huidige kabinet de dalende trend van defensie-uitgaven een halt toegeeroepen en enkele stappen voorwaarts gezet in het kader van het meerjarig perspectief. Met de extra middelen in de begroting 2017 zijn de defensie-uitgaven gestegen van 1,09 procent bbp in 2015 naar 1,18 procent bbp in 2017. Bij een stijging van het bbp en ongewijzigd beleid dalen de defensie-uitgaven volgens de huidige ramingen naar 1,11 procent bbp in 2021. Het is echter aan een nieuw kabinet om een besluit te nemen over de te nemen vervolgstappen. Omdat de formatie nog niet is voltooid, zijn hierover nu geen uitspraken te doen. Nederland heeft dit tijdens de speciale bijeenkomst van de staatshoofden en regeringsleiders van de Navo-landen op 25 mei jl. reeds gemeld.

De uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking vallen onder de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS). De HGIS-uitgaven zijn gekoppeld aan de ontwikkeling van het bruto nationaal inkomen (bni) en de prijsontwikkeling van het bbp (pbbp) en worden daardoor steeds bijgesteld op basis van de meest recente ramingen van het bni en het pbbp van het Centraal Planbureau. Indien het bni en pbbp stijgen, neemt de begroting BHOS toe. De gevolgen voor de begroting zijn zichtbaar in de begroting van BHOS. Zo ook met deze Voorjaarsnota.

6

Hoeveel wordt er in totaal bij de investeringen nu opnieuw, in navolging van alle onderrealisatie en kasschuiven van vorige jaren, doorgeschoven naar volgende begrotingsjaren? Welke gevolgen heeft dit voor het realiseren van de geraamde investeringsquote in 2017?

14

Kunt u specifiek toelichten met welke investeringen de kasschuiven van 2016 naar 2017 en van 2017 naar 2018 zijn gemoeid? Worden hiermee aankopen vertraagd? Zo ja, welke?

15

Kunt u de kasschuif naar 2018 ter hoogte van € 125 miljoen toelichten? Hoe kan het dat u dit geld niet nodig heeft voor investeringen, terwijl er grote tekorten zijn bij Defensie en veel materiaal moet worden vervangen?

16

Kunt u toelichten wat de consequenties zijn van € 125 miljoen aan investeringen doorschuiven naar volgend jaar op de investeringsquote voor 2017? Komt deze investeringsquote dit jaar dan weer lager uit dan van tevoren is voorgespiegeld?

17

Heeft de kasschuif van € 125 miljoen ook betrekking op IT-projecten?

23

Heeft de kasschuif bij investeringen betrekking op nieuw materieel of niet, aangezien in de toelichting bij artikel 6 een kasschuif van € 69 miljoen wordt gemeld «om het budget in lijn te brengen met de uitgavenplanning van de investeringsbehoefte nieuw materieel», maar ook is opgemerkt dat er geen materieel-

projecten worden verschoven? Zo ja, om welke materieelprojecten gaat het?

Het investeringsbudget voor 2017 is met de eerste suppletoire begroting verhoogd met per saldo € 133,3 miljoen. Het budget is verhoogd, vooral vanwege de toevoeging van de eindejaarsmarge, met € 258,3 miljoen. Na de verhoging is het actuele beeld van de investeringsuitgaven opgemaakt. Vervolgens is via een kasschuif € 125,0 miljoen doorgeschoven naar volgende jaren om de raming aan te laten sluiten bij het budget. Zie onderstaande tabel voor het overzicht.

Artikel 6 Investerings Krijgsmacht	Bedrag (x miljoen euro's)
Toevoeging eindejaarsmarge	€ 162,2
Overheveling investeringsdeel huurkoopconstructies	€ 35,4
Prijbsbijstelling	€ 18,8
Overige ophogingen	€ 41,9
Kasschuif	- € 125,0
Totaal	€ 133,3

De kasschuif van € 125,0 miljoen is verwerkt op het budget Voorzien in nieuw materieel (€ 69,0 miljoen) en Voorzien in infrastructuur (€ 56,0 miljoen). Het doorschuiven van het budget betreft een veelheid van oorzaken en projecten. De grootste mutaties die de kasschuif verklaren licht ik toe. De kasschuif op het budget Voorzien in nieuw materieel is vooral veroorzaakt door het project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (€ 45,2 miljoen) en het project Verwerving F-35 (€ 32,0 miljoen). De kasschuif op het budget Voorzien in infra is vooral veroorzaakt door het project Nieuwbouw EMC en Antenne Meetruimte Logistiek Centrum (€ 9,2 miljoen), het project Hoger Onderhoud WDT (€ 8,2 miljoen) en de Motorenproefdraaiplaats in Eindhoven (€ 7,3 miljoen).

De kasschuif betekent slechts dat de geraamde middelen in een ander jaar tot betaling komen. De investeringsbehoefte blijft ongewijzigd. Op dit moment sluit ik niet uit dat we in 2017 niet geheel zullen uitkomen op de in de begroting geraamde investeringsquote.

De volledige onderrealisatie op artikel 6 Investerings blijft beschikbaar voor investeringen en is in 2017 toegevoegd aan de begroting. De onderrealisatie op artikel 6 Investerings was in 2016 € 162,2 miljoen (waarvan € 143,3 miljoen als gevolg van lagere uitgaven en € 18,9 miljoen vanwege hogere ontvangsten) en is toegevoegd aan de budgetten Voorzien in nieuw materieel (€ 14,0 miljoen), Voorzien in infrastructuur (€ 65,0 miljoen), Voorzien in IT (€ 33,4 miljoen), Bekostiging wetenschappelijk onderzoek (€ 1,5 miljoen), Bijdragen aan de Navo (€ 8,3 miljoen) en de reservering voor valutaschommelingen (€ 40,0 miljoen). In de eerste suppletoire begroting is de toevoeging van de eindejaarsmarge niet apart zichtbaar gemaakt.

7

Klopt het dat de begroting van Ontwikkelingssamenwerking als gevolg van de stijging van het BNI structureel groeit met een bedrag van € 62,3 miljoen in 2017, oplopend naar € 151,9 miljoen in 2021? Hoe verhoudt zich dit tot de ontwikkeling van de Defensie-uitgaven, die steeds verder dalen als percentage van het BBP? Wat zegt dit over de prioriteiten van dit kabinet?

Zie het antwoord op vraag 4.

8

Kunt u de gestegen kosten voor externe inhuur toelichten en verklaren bij diverse defensieonderdelen, waaronder de marine, de landmacht en de KMar?

Defensie huurt extern in om piekbelastingen op te vangen, om moeilijk vervulbare vacatures te vullen en bij specialistische en innovatieve werkzaamheden. Dit wordt gefinancierd uit de gedurende het uitvoeringsjaar vrijvallende middelen als gevolg van het (verwachte) tekort bij militair- en burgerpersoneel. Deze middelen worden vervolgens zichtbaar verantwoord in de artikelen van de defensieonderdelen op de begrotingspost «apparatuuruitgaven, externe inhuur».

9

Hoeveel onderuitputting is er op de personeelsuitgaven als gevolg van de onderbezetting? Hoe wendt u deze middelen aan?

Bij een aantal onderdelen blijft de vulling achter. Om toch te kunnen voldoen aan de opdracht wordt beschikbaar budget ingezet voor inhuur of de inzet van reservisten.

10

Waarom staan reservisten niet vermeld in de Voorjaarsnota? Moet hieruit worden afgeleid dat er op generlei wijze bezuinigingen of «tijdelijke beheersmaatregelen» plaatsvinden?

In de Voorjaarsnota worden alleen de aanpassingen ten opzichte van de begroting vermeld. Ten aanzien van reservisten zijn de uitgangspunten niet gewijzigd. Er is geen sprake van bezuinigingen of tijdelijke beheersmaatregelen ten koste van reservisten.

11

Hoe gaat u de daling van de Defensie-uitgaven als percentage van het BBP uitleggen aan de NAVO?

Zie het antwoord op vraag 4.

12

Worden de prijs- en loonbijstelling tranche 2017 volledig toegekend? Zo nee, voor welk bedrag niet?

De loon- en prijsbijstelling tranche 2017 is volledig toegekend. De loonbijstelling van € 73,7 miljoen, de compensatie van € 33,9 miljoen voor gestegen pensioenpremies bij het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) en de prijsbijstelling van € 49,5 miljoen zijn verdeeld over respectievelijk de loongevoelige en de prijsgevoelige delen van de defensiebegroting.

13

Bent u bereid een beroep te doen op de Minister van Financiën om meer middelen ter beschikking te stellen ten behoeve van verbetering van de arbeidsvoorwaarden? Zo nee, waarom niet en hoe denkt u dan een arbeidsvoorwaardenakkoord te kunnen sluiten?

Het referentiemodel bepaalt de financiële ruimte die overheidssectoren, waaronder Defensie, voor de arbeidsvoorwaarden beschikbaar hebben.

14

Kunt u specifiekere toelichten met welke investeringen de kasschuiven van 2016 naar 2017 en van 2017 naar 2018 zijn gemoeid? Worden hiermee aankopen vertraagd? Zo ja, welke?

15

Kunt u de kasschuif naar 2018 ter hoogte van € 125 miljoen toelichten? Hoe kan het dat u dit geld niet nodig heeft voor investeringen, terwijl er grote tekorten zijn bij Defensie en veel materiaal moet worden vervangen?

16

Kunt u toelichten wat de consequenties zijn van € 125 miljoen aan investeringen doorschuiven naar volgend jaar op de investeringsquote voor 2017? Komt deze investeringsquote dit jaar dan weer lager uit dan van tevoren is voorgespiegeld?

17

Heeft de kasschuif van € 125 miljoen ook betrekking op IT-projecten?

Zie het antwoord op vraag 6.

18

Kunt u de «projectkosten» voor de stoel in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties nader toelichten? Waar wordt dit geld precies aan besteed? Welke «projecten» worden met dit geld gefinancierd?

Nederland bezet in 2018 een niet-permanente zetel in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (VNVR) en ondersteunt in 2017 het VNVR-lidmaatschap van Italië. De coördinatie van de Nederlandse inbreng in de VNVR berust bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken, maar er wordt gedurende het VNVR-lidmaatschap ook extra inzet van Defensie verwacht. Het grootste deel van het binnen de HGIS gereserveerde budget is bedoeld om extra personele inzet te bekostigen, bijvoorbeeld voor projectfuncties bij de militaire afdeling op de Permanente Vertegenwoordiging in New York en op het departement in Den Haag. Daarnaast is een deel van het budget bestemd voor het op beperkte schaal organiseren van activiteiten rondom de prioritaire thema's van het VNVR-lidmaatschap.

19

Kunt u toelichten waarom u € 2,2 miljoen meebetaalt aan Lightrail? Wat is de reden dat Defensie hiervoor kosten maakt?

Het Ministerie van BZK doet onder de naam *Lightrail* materieeluitgaven ter voorbereiding op de implementatie van de nieuwe Wet inlichtingen en veiligheid (Wiv), die ook op Defensie van toepassing is.

20

Waarom schuift u investeringen in infra opnieuw door, net als vorig jaar? Wat zijn de gevolgen, in het licht van veel achterstallig onderhoud?

Het in 2017 geraamde bedrag voor investeringen in infrastructuur was te hoog in vergelijking met de behoeftes en de voorbereidings- en uitvoeringscapaciteit van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB). Deze kasschuif in investeringen heeft geen directe gevolgen voor (de staat van) het onderhoud van het defensievastgoed, zij het dat daardoor vastgoed van oudere leeftijd langer in gebruik blijft en dus mogelijk extra onderhoud vergt.

21

Verwacht u over 2017 niet andermaal, en wellicht zelfs hevigere, overschrijdingen van budgetten die gekort zijn vanwege overschrijdingen in 2016?

De maatregelen die Defensie in 2016 heeft moeten nemen waren van tijdelijke aard. Voor 2017 wordt geen budgetoverschrijding verwacht, ook niet als gevolg van de maatregelen van vorig jaar.

22

Is de uitgekeerde prijsbijstelling van € 13,2 miljoen voldoende om de prijsstijgingen bij het defensiematerieel volledig te compenseren?

Met de ontvangen prijsbijstelling heeft Defensie de projecten waarbij dit nodig was kunnen indexeren.

23

Heeft de kasschuif bij investeringen betrekking op nieuw materieel of niet, aangezien in de toelichting bij artikel 6 een kasschuif van € 69 miljoen wordt gemeld «om het budget in lijn te brengen met de uitgavenplanning van de investeringsbehoefte nieuw materieel», maar ook is opgemerkt dat er geen materieelprojecten worden verschoven? Zo ja, om welke materieelprojecten gaat het?

24

Komt het volledige bedrag van € 143 miljoen aan onderrealisatie op artikel 6 (investeringen) uit 2016 in 2017 beschikbaar voor investeringen via de eindejaarsmarge? Waarom geeft u in de toelichting niet aan of en waaraan het hele bedrag is uitgedeeld? Bent u bereid dit alsnog te doen?

Zie antwoord op vraag 6.

25

Waarom is in 2016 geen gebruik gemaakt van de reserve valutashommelingen? Was er geen probleem met de hogere dollarkoers? Gaat u de reserve in 2017 wel inzetten?

29

Hoe kan het dat in 2016 geen gebruik is gemaakt van het budget voor het opvangen van valutashommelingen? Betekent dit dat hier toch geen behoefte aan is? Of zijn in 2016 geen aankopen gedaan in veemde valuta? Graag een uitgebreide toelichting.

De reserve van € 40 miljoen is met de tweede suppletoire begroting 2016 aan de begroting toegevoegd. De investeringsplannen in de begroting 2017 zijn geraamd op basis van de dollarkoers vastgesteld in het Centraal Economisch Plan 2016 (maart 2016).

Deze reserve geldt alleen voor projecten met een volume groter dan € 100 miljoen. Daarnaast is de aanschaf van de F-35 uitgezonderd van deze reserve. De reserve is tot nu toe niet aangesproken. Defensie kent de afgelopen jaren een groot aantal relatief kleine investeringsprojecten. Het effect van valutashommelingen op deze projecten in 2017 bedraagt € 47,3 miljoen. Deze schommelingen hebben daarom geleid tot een herijking van het investeringsplan. Dit laat onverlet dat Defensie de valutareservering in de toekomst noodzakelijk acht.

26

Waarom schuift u opnieuw geld voor IT door naar volgende jaren en waarom is er zoveel vertraging? Is er voldoende budget voor het pleisters plakken, het aanpakken van continuïteitsproblemen, de risico's waar de Rekenkamer op wijst?

De op de begroting gereserveerde middelen voor Voorzien in IT zijn bedoeld voor extra kosten gedurende de transitieperiode naar de nieuwe IT, zoals dubbele beheerlasten, transitie- en migratiekosten. In 2017 is de nieuwe infrastructuur nog niet in opbouw en zijn geen uitgaven gedaan voor de transitie. Daarom is het budget verschoven naar 2021. Totdat de nieuwe IT-infrastructuur in gebruik is worden er tijdelijk extra maatregelen genomen om de continuïteit van de huidige generieke IT-infrastructuur te blijven garanderen. Dit is sinds 2015 het geval. Deze maatregelen worden uit het exploitatiebudget betaald.

27

Bent u van mening dat alle voorzorgsmaatregelen kunnen worden getroffen om cyberaanvallen op onze krijgsmacht tegen te gaan, gezien de budgetverlaging van € 27,7 miljoen en de kritiek van de Algemene Rekenkamer op dit onderwerp?

Er is geen sprake van een verlaging van het budget, maar van een kasschuif om het niet in 2017 besteedbare deel over te brengen naar komende jaren, zodat het alsnog voor dit doel kan worden aangewend.

28

Is de gehele onderrealisatie aan investeringen in 2016 (€ 142 miljoen) beschikbaar voor artikel 6 (investeringen) in 2017, via de eindejaarsmarge? Zo ja, kunt u toelichten hoe en waar dit terug te vinden is in de Voorjaarsnota? Zo nee, kunt u toelichten waarom niet?

Zie het antwoord op vraag 6.

29

Hoe kan het dat in 2016 geen gebruik is gemaakt van het budget voor het opvangen van valutaschommelingen? Betekent dit dat hier toch geen behoefte aan is? Of zijn in 2016 geen aankopen gedaan in veemde valuta? Graag een uitgebreide toelichting.

Zie het antwoord op vraag 25.